

GENERÁLMAJOR IN MEMORIAM JOSEF KNOP

Československý důstojník, absolvent Vojenské akademie v Hranicích.

Narozen 30. ledna 1909 v Žamberku – zemřel 1. dubna 1966 v Ústí nad Orlicí

MLÁDÍ

Josef Knop se narodil 30. ledna 1909 žamberskému řezníkovi Štěpánu Knopovi. Měl několik sourozenců, ale jen starší bratři Felix a Karel a mladší sestra Miroslava se dožili vyššího věku. Základní vzdělání získal Josef Knop v Žamberku a ve studiu pokračoval na tehdy vyhlášeném reálném gymnáziu v Kostelci nad Orlicí. Maturoval v červnu 1929 a otec si přál, aby syn pokračoval ve studiu.

VOJENSKÁ SLUŽBA

Po prázdninách Josef Knop nastoupil základní vojenskou službu. Během ní se rozhodl pokračovat ve studiu na Vojenské akademii v Hranicích, čímž otce vůbec nepotěšil. Studoval průměrně a po vyřazení v létě 1932 sloužil por. Knop jako velitel čety u hraničního praporu 9 v Rimavské Sobotě a v Tisovci. V letech 1935 až 1937 absolvoval stáž u obrněného vlaku, dělostřeleckou školu aplikační a kurz velitelů protitankových a minometných jednotek. Jezdil rád na koni a na motocyklu. Nejlepší služební hodnocení si odnesl z Milovic: „... *Má smysl pro odpovědnost, k podřízeným je spravedlivý, vychovává je dobře, výcvikově je na vyšší, má kázeň i autoritu a je u podřízených oblíben*“.

CESTA DO ZAHRANIČÍ

30. června 1939 byl propuštěn z činné služby. Byl přidělen k ředitelství státních drah v Hradci Králové, na zácvik nastoupil v železniční stanici Letohrad a užíval volnosti civilního života. S přáteli podnikal výlety, chodil na plovárnu, hrál kuželky a cvičil v Sokole. Civilního života si však dlouho neužil. Postupně u něho zvítězil smysl pro odpovědnost a čest důstojníka. Rozhodl se odejít do zahraničí a za svobodu vlasti bojovat se zbraní v ruce. Již 15. února 1940 se vydal na cestu do neznáma. Do Prahy ho ještě doprovodila osmnáctiletá dcera žamberského advokáta Ludmila Knopová.

Vlakem dojel do Zvolena. Odtud uprchlíky dopravili slovenští odbojáři přes Dobrou Nivu a Čebovce do Balažských Ďarmot v Maďarsku. Třináctičlenná skupina zde asi týden čekala na dopravu přes Maďarsko do Jugoslávie. Spojení v Maďarsku fungovalo celkem spolehlivě. Po několika zmatcích na nádraží odjeli 6. března večer vlakem do Kiskörös, kde přesedli do čtyř připravených aut a později na polní cestě na selský vůz. Do blízkosti hranice je pěšky dovedli dva průvodci. 7. března ráno šťastně došli do Subotice a po polední dojeli do Bělehradu.

Po vybavení prádlem ze sbírek jugoslávských Čechů a Slováků a krátkém odpočinku pokračovali na společný pas už legálně přes Soluň, Cařihrad a Ankaru do Halepu v Sýrii, kde je převzali Francouzi. Jako vojenský transport je vezli lodí

přes Bejrút a Alexandrii do Marseille. Po odvodu v kasárnách Cizinecké legie odjeli rychlíkem a 4. dubna 1940 ráno přijeli do Agde.

FRANCIE

V dřevěných barácích po španělských uprchlících byly ubytovány pěší pluky 2 a 3 a náhradní těleso. Důstojníci od nadporučíka výše byli ubytováni v hotelu, npor. Knop si našel ubytování v soukromí. Dostali pláště, opasky, čepice, boty a látku na uniformu. Po obdržení příspěvku na výstroj a výzbroj si museli nechat ušít stejnokroj a koupit pistoli. Důstojníci uspořádali sbírku na plavky pro mužstvo, aby nebudilo pohoršení koupáním v moři bez plavek.

Npor. Knop byl zařazen u pěšího pluku 2 jako velitel kulometné roty 2. praporu. Ve výcviku byl hodnocen dobře, k podřízeným se choval spravedlivě, na podřízené důstojníky však byl shovívavý. Intenzivní přípravy k nasazení našich jednotek na frontu začaly v polovině května 1940. Pluk odejel na frontu 6. června a 2. prapor zaujal 12. června obranu na řece Marna vystřídáním francouzských jednotek. 13. 6. Němci překročili Marnu. Rozkaz k protiútoky byl záhy odvolán a nařízen ústup. Bojové nasazení se změnilo v překotný útek, provázený zmatkem ve velení a zásobování a nekázní. Podle válečného deníku praporu probíhaly „boje“ takto:

12. 6. zaujetí obrany na řece Marně

13. 6. Němci překročili Marnu

14. 6. přesun auty asi 230 km do la Celle sur Morin a pěšky 30 km; obrana nebyla v očekávání dalšího ústupu zaujata

15. 6. přesun vlakem asi 110 km do Gien, ztratily se kuchyně a trény

16. 6. večer příjezd do Gien a pěšky do St. Gondon

17. 6. obsazení záchytného pásma obrany na řece Loira

18. 6. odpoledne první dotyky s nepřítelem, navečer další ústup do Souesmes

19. 6. zaujetí obrany na říčce la Petit Sauldre

20. 6. úkol zajistit přechod přes řeku Cher; večer byl pp2 stažen z fronty

Následovaly noční pochody a přesuny na autech. 23. června byl pp2 v Massignac odzbrojen a přesunut na jih Francie.

V této situaci neměli českoslovenští důstojníci mnoho šancí prokázat své bojové kvality. Osobu npor. Knopa charakterizoval jeho tehdejší podřízený, Václav Vondrák: „*V krátké době po převzetí jednotky si získal všeobecnou úctu a respekt. Byl přímý, energický a spravedlivý. O jeho vojenských schopnostech bylo možno se přesvědčit za ústupových bojů. Když Němci pronikli za Maginotovo opevnění, zmocnila se celé Francie panika. Civilní obyvatelstvo prchalo v tisících*

k jihu, zatarasilo silnice a znemožňovalo našim jednotkám zaujímat včas obranná postavení. Do toho zmatku shazovala německá letadla bomby a rozšévala smrt. Npor. Knop za všech okolností zachoval klid a rozvahu. O jeho chladnokrevnosti svědčí příhoda z Gien. Náš útvar přijel vlakem právě v okamžiku, kdy se nad městem objevil svaz bombardovacích letadel. Přeplněné nádraží propadlo panice. Uprostřed toho zmatku npor. Knop, přesně jako na cvičišti, dal povel: Osmá roto, v trojstup nastoupit! Pochodem vchod! Naše rota byla jediná, která opustila nádraží vojensky ukázněně a bezpečně. Vyčerpávající ústup bez jídla a odpočinku bylo možno vydržet jenom za cenu, že sáhl až na dno svých sil.“

Velitel pluku plk. Satorie npor. Knopa ohodnotil slovy: „V poli si počínal velitelsky dobře. O materiální potřeby se staral dobře a úspěšně překonal vyživovací krizi při ústupu. Na ducha soudržnosti působil dobře. Před nepřítelem si počínal klidně, až flegmaticky. Účast v boji volil z důvodů národních a odporu proti nepříteli národa a státu. Fyzickou únavu na frontě překonal dobře.“ Za vystoupení na francouzské frontě obdržel první Čs. válečný kříž 1939.

ANGLIE

Po odzbrojení čs. divize zůstal ve zbytku vojáků, kteří se rozhodli pro cestu do Anglie a pokračování v boji za svobodu Československa za mořem. Tam se přihlásil do skupiny pro zvláštní účely, z níž byli vybíráni dobrovolníci pro plnění úkolů v okupované vlasti. Jako okres, který dobře zná, uvedl Hradec Králové. Byl vybrán a v rámci výcviku k tomuto účelu absolvoval do října 1942 všechny nezbytné kurzy: paradesantní, plynový a tzv. assault, volně přeloženo útočný nebo přepadový kurz. Někde se také uvádí výcvik commandos. Nadřízení v Anglii jej pravidelně hodnotili dobře. Povahou klidný, rozvážný, taktický, pilný a snaživý, velmi dobrého vystupování. Jeho příležitost přišla v roce 1943, kdy se naše brigáda v Sovětském svazu rozšiřovala na armádní sbor a na velitelské a štábní funkce chyběli důstojníci. Přihlásil se i kpt. Knop, kterého v průběhu cesty zastihlo povýšení na štábního kapitána. Kvůli průtahům při udělování viz jeho skupina odletěla do Moskvy až 11. listopadu 1943.

SSSR

Po přiletu do SSSR prošel škpt. Knop dvěma funkcemi u náhradního tělesa. Díky zkušenostem a absolvovanému výcviku v Anglii byl začátkem ledna 1944 zařazen do štábu budované 2. čs. paradesantní brigády jako „padákový důstojník“. Již 30. ledna však při cvičném seskoku utrpěl vážný úraz, který ho natrvalo z paradesantní brigády vyřadil. Díky výcviku „commandos“ po rekonvalescenci ještě krátce velel oddílu pro zvláštní úkoly, v němž se cvičili vojáci sboru, vybraní pro padákové výsadky na území, obsazené nepřítelem. Po přemístění oddílu ZÚ do Sagadury byl škpt. Knop zařazen u velitelství čs. vojenské jednotky a 1. června byl vybrán na uvolnivší se místo velitele 2. praporu 1. čs. brigády. Opravdový bojový křest ho tedy čekal v karpatsko-dukelské operaci.

PRVNÍ BOJ

Vstup 1. čs. armádního sboru do boje byl krajně nešťastný. Byl zařazen ve druhém sledu a prvosledové jednotky měl překročit v prostoru Dukla. K frontě se tedy přibližoval v pochodových sestavách. V rozhodujících okamžicích tragicky selhal jízdní průzkum, když ho nepřítel pustil přes přední okraj své obrany. A chyběly i informace o prvosledových jednotkách, které se ve svém postupu opozdily. Tak se stalo, že se Knopův prapor v mlze a v čele pochodové sestavy na silnici dostal do boční palby s přilehlé výšiny. Navíc všichni velitelé praporů a brigád byli na poradě u velitele sboru. Když po silnici vyrazilo do protiútoků pět německých tanků, sovětské i naše jednotky se daly na útek. Společným úsilím velitele brigády gen. Svobody, velitele praporu a dalších se podařilo útek zastavit a narychlo zaujmout obranu.

KÓTA 534

Po přeskupení sil dostal 2. prapor následující den rozkaz dobýt kótu 534 nad Duklou. *Škt. Knop pečlivě dohodl součinnost se sousedem a podpůrným dělostřelectvem. Velitelům rot ukázal v terénu průběh zákopů nepřítele a zjištěné odpory. Upřesnil směry útoku rot a způsob umlčování ohnisek odporu. Útok proběhl přesně podle zámyslu velitele praporu. Byl jako vystřížený z učebnice taktiky. Vojáci praporu s nepatrnými ztrátami prolomili obranné postavení nepřítele a ovládli jižní svah kóty 534 (Oldřich Kvapil). Další vzpomínku připojil ženista Ing. Michal Kabaljuk: „Na štáb praporu přišel levý soused, sovětský kapitán. Představil se jako velitel tankového praporu. Řekl škt. Knopovi, že mu zbyly jen dva tanky a obává se, že by nepřítel mohl průlom uzavřít.“* Jednotky Knopova praporu již bojovaly v hloubce nepřátelské obrany o kótu 534. Na otázku sovětského kapitána co podnikne, škt. Knop odpověděl: *„Moji vojáci jsou již na kótě 534 před Duklou a Ivlou. A kde jsou moji vojáci, tam patří i já a můj štáb.“* Otočil se směrem ke kótě, ukázal rukou a řekl: *„Tam!“* a vydal rozkaz k postupu na kótu.

Krvavé boje o klíčovou výšinu trvaly dalších deset dnů. 2. prapor neměl souseda vlevo a levé křídlo si musel chránit sám. Velitel praporu v bojích plně prokázal svoje velitelské kvality. Už první večerní útok praporu na osadu Teodorówka byl úspěšný, ale pro neúspěch sousedů mu hrozilo obklíčení. Velitel se podařilo zalesněnou roklí vyvést prapor do východního postavení. Další den měl prapor útočit bez dostatečné dělostřelecké podpory proti nepřátelským tankům. Velitel praporu a po něm několik dalších důstojníků útok za takových podmínek odmítli. Chránili tak několik set vojáků, které ještě praporu zbyly. Nakonec zjednal pořádek generál Svoboda.

Ještě jednou se prapor dostal do obklíčení. Opět útočil sám, bez sousedů. Při tom Němci zaútočili z jiného směru a kótu 534 obsadili. Tentokrát pomohl pravý soused, 1. prapor: Němce z kóty vyhnal. Nejkrvavější boje proběhly 13. září, kdy

kóta změnila šestkrát majitele. Tomu odpovídaly i ztráty – v praporu zůstalo 70 bojovníků, tedy méně než rota. Vrchol definitivně ovládl prapor 14. září útokem za podpory jednoho tanku. Němci se zachytili na jižních svazích a tato situace se stabilizovala.

HYROWA HORA – KÓTA 694

20. září sovětské a naše jednotky dobyly Teodorówku a Duklu. 2. prapor byl při útoku na Hyrowu horu zastaven pod kótou 576, jen rota por. Steinera se zachytila v obklíčení pod kótou 694. Když na kótu zaútočila 22. září naše tanková brigáda a německé pancéřovky ničily naše tanky, vyvedl ppor. Steiner svoji rotu malou roklí do týlu obránců a nečekaným útokem výšinu 694 Hyrowa hora dobyl. Udržel ji do příchodu ostatních jednotek brigády. Po vyčištění jižních svahů, směrem ke státní hranici, ještě 2. prapor dobyl osadu Hyrowa v údolí pod Hyrowou horou. V noci na 27. září 1. čs. brigádu vystřídaly sovětské jednotky.

DUKELSKÝ PRŮSMYK

Po vystřídání se 2. prapor přemístil do osady Zyndranowa, odkud měl útočit na Dukelský průsmyk. Nepříjemnou překážkou byly bezejmenné výšiny na hřebenu mezi obcemi Zyndranowa a Barwinek. Terén byl díky množství pramenů a deštivému počasí silně podmáčený a rozbahněný. Vojáci si provázky a tkaničkami přivazovali boty „püllitry“ k opaskům, aby o ně v hlubokém bahně nepřišli. Útok měla podporovat tanková brigáda.

Boj popsal Oldřich Kvapil: *„Několik tanků uvázlo v bahně. Pohybovaly se jen ty, které zůstaly na tvrdé cestě. Škpt. Knop dostal riskantní nápad a ihned jej uskutečnil. Rychlá domluva s tankisty a dělostřelci a změna v plánu útoku. Zbylé dva tanky, podporované samopalníky, využijí tvrdé cesty. Rychle se po ní přesunou na vrchol hřebetu a útokem po hřebenu ovládnou severní nejvyšší z bezejmenných výšin. Němci nečekali v rozbahněném terénu tanky a neměli tam protitankové kanony. Naše skupina bez problémů ovládla vrchol nejsilněji opevněné výšiny a umožnila splnění úkolu pěším rotám. Byl to jediný úspěch útoku našeho sboru. Druhý prapor se usadil v nejdůležitějším bodě obrany nepříteli, asi jeden kilometr od státní hranice. Na ostatních úsecích fronty se obnovila situace jako před útokem. Pěší roty měly těžké ztráty. Štábní kapitán Knop proto vytvořil ze zbytku pěších rot opět jen jednu rotu. Vrchol výšiny ještě několikrát změnil majitele, ale nakonec jej trvale obsadil druhý prapor.“*

DOMA

V noci na 6. října se Němci začali stahovat na další obranné postavení. Pro ověření situace byl vyslán průzkum. Ráno 6. října průzkumná hlídka 2. polního praporu jako první československá jednotka vstoupila na území ČSR. Průzkum došel bez odporu až do Nižného Komárniku. Po první zprávě průzkumu, že je cesta volná, nařídil škpt. Knop pronásledování. Protože byla silnice zaminovaná,

obezřetně vedl prapor terénem po okraji lesa. Silná dělostřelecká a minometná palba prapor skutečně zastavila až před osadou Nižný Komárník.

Situaci na státní hranici zachytil Oldřich Kvapil: „*Mnozí vojáci smekli, mnozí se sklonili, aby políbili, nebo aspoň pohladili rodnou zem. Zaleskly se slzy. Pocit hlubokého štěstí, pocit radosti ze splněného úkolu ovládl každého z nás. Velitel praporu, muž, který vynikal nad ostatní chladnokrevností v nejtěžších situacích, který neznal bázeň, měl vlhké oči. Bez řečí nám všem potřásl rukou; slova nebyla nutná. Vzpomínali jsme na ty, kteří se toho historického okamžiku, toho našeho slavného dne nedožili, kteří s námi nedošli. Byla jich dlouhá řada.*“

Slovenské hory představovaly pro naše i sovětské jednotky téměř nepřekonatelnou překážku. Německá obrana se opírala o zalesněné výšiny, kde bylo těžké zjistit přední okraj obrany a ohniska odporu. Za předním okrajem byly vybudovány odolné podzemní kryty, kde nepřítel beze ztrát přechával dělostřeleckou přípravu útoků a po přenesení palby do hloubky obrany očekávala do strmých kopců útočící jednotky plně připravená obrana. Toto vše bylo zjištěno až po dobytí výšin a objasnilo příliš vysoké ztráty.

VÝŠINA GRABOV

O Obšár bojoval 2. prapor krátce. V noci z 10. na 11. října se přemístil severně osady Krajná Bystrá, aby posílil útvary, dosud beznadějně útočící na výšiny Grabov (dnes Ščob) a Javira (dnes Javorie). Přesun v deštivé noci byl prováděn tak, že se vojáci drželi rozvinutého telefonního kabelu. Vzpomínky por. Steinera: „*Když jsme začali vylézat z děr, které jsme si pracně vykopali, abychom se alespoň trochu skryli pod pláštěnkami před deštěm, propukla hotová průtrž mračen. Během několika minut jsme byli znovu mokří až na kůži. Nepřítel brzy zjistil ruch v naší obraně a začal nám odchod „zpříjemňovat“ dělostřeleckými přepady. Prapor se přemísťoval úzkou lesní pěšinou. Vojáci šli v zástupu. Jakmile došlo k přepadu, hledal každý úkryt, kde mohl. Trvalo potom vždy aspoň čtvrt hodiny, než se prapor ve tmě shromáždil a seřadil.*“

Podmínky severně Krajná Bystrá: „*Prší, v okopech stojí voda často až do pasu. V noci proto často sedíme nebo ležíme vedle okopu, přikryti pláštěnkami. Před úsvitem se vojáci snaží vodu vylévat jídelními miskami. Ale jak se rozední, musí každý do okopu, ať je v něm voda nebo ne. Venku by zůstal jen sebevrah ... Na velitelství praporu dostali dobrý nápad – asi 300 m od zákopů byla vybudována improvizovaná lázeň. Pár sudů od benzínu slouží jako vany ...*“ Přičteme-li nedostatek pitné vody, nepřekvapí velký výskyt případů úplavice. Po 14 dnech se prapor přemístil do osady Vyšná Pisaná. Kompletní 1. čs. brigáda odtud útočila po úbočích hřebenu Grabova a Javiry. Strmé svahy Javiry a rozlehlá, přehradními palbami bráněná lesní planina, spojující oba hřebeny, byly pro útočící jednotky nepřekonatelnou překážkou.

JAVIRA

Teprve pro Rudou armádu vítězná tanková bitva otevřela cestu „údolím smrti“ přes Nižnou Pisanou do Kapišové. 2. prapor, kterému byly podřízeny ostatní prapory brigády, se 26. října přesunul do lesa východně Nižná Pisaná, odkud měl spolu se sovětskými jednotkami útočit na hřeben mezi Javirou a kótou 481, Kobyljakov vrch. Ve východišti útoku ještě útočící jednotky decimovala dělostřelecká palba. Granáty vybuchovaly ve větvích stromů a střepiny shora působily jako kartáčové střely. 27. října již byl 2. prapor v dotyku s jednotkami Rudé armády na hřebenu a útočil na jih, na kótu 481. Zajímavou vzpomínku na velitele praporu popsal Oldřich Kvapil: *„Za útoku na Javiru dvacátého pátého října nařídil v situaci, kdy se jednotky připravovaly k útoku po vyčerpávajícím celonočním pochodu, umístit velitelské stanoviště až u sestavy jednotek. Aby si vyčerpání vojáci nemysleli, že se nám to odzadu a z tepla velí. Na stropě našeho vcelku provizorního úkrytu vybuchla těžká nepřátelská mina. Jeden spojař byl těžce, druhý lehce raněn, veliteli se zaseklo do čela několik střepin, které již prolétly slabším kmenem a zpomalily tak svůj let. Nic strašného, ale krev mu hned zalila obličej. Očistil jsem mu několik menších ran a chtěl jsem mu obvázat hlavu kapesním obvazem. Oldřichu, neblbněte s obvazy. Ať mi doktor pošle pár kousků leukoplasti, zalepíte mi to. Nebudu přeci nahánět strach vojákům!“*

1. čs. brigáda v těchto bojích doslova vykrvácela – zbylo v ní 74 „aktivních bodáků“ (bojeschopných mužů). 2. listopadu byla přeorganizována na tzv. bojovou skupinu 2. praporu nebo také „bojovou skupinu Knop“ pod velením škpt. Knopa. Do 6. listopadu bojová skupina Knop společně s Rudou armádou hřeben Javira – kóta 481 vyčistila od nepřítele a pokračovala v útoku na východ. Od začátku listopadu se vracely větší počty uzdravených z nemocnice. 12. listopadu vystřídal 2. prapor 1. brigády v prostoru kóty 471 4. prapor 3. brigády. Za dva dny byl i 2. prapor vystřídán a přesunul se severně osady Krajná Porúbka, kde bylo 16. listopadu provedeno koupání a dezinfekce.

OPĚT OBŠÁR

Po krátkém odpočinku byl 2. prapor opět nasazen do útoku na Obšár (dnes Čerešňa). Vrchol dobyl večer 18. listopadu a následující den tam škpt. Knop přemístil své velitelské stanoviště. Zalesněný terén umožňoval mnoho nemilých překvapení. Kolem 22. hodiny narazila na velitelskou skupinu silná skupina německých automatčků. Do boje se zapojil osobně i velitel praporu. Nepřítele se podařilo odrazit a na bojišti zanechal několik mrtvých. Ráno byl škpt. Knop určen do funkce velitele výcvikového střediska nováčků a k praporu se vrátil po pěti dnech, kdy začalo pronásledování nepřítele k řece Ondavě. Definitivně skončila karpatsko-dukelská operace.

ŘEKA ONDAVA

2. prapor došel k Ondavě u osady Stročín. Průzkum zjistil, že Stročín je zamíňovaný a tudíž nepoužitelný a přední okraj nepřátelské obrany hned za řekou. Jednotky brigády tedy zůstaly na okraji lesa, odděleného od řeky dlouhým neporostlým terénem. Na první rozkaz k pronásledování nepřítele nařídil špkt. Knop vyjít v rojnicích z lesa a po zahájení nepřátelské palby se vrátit. Nepřítel odkryl systém paleb a „pronásledování“ bylo zrušeno.

29. listopadu měly jednotky sboru znovu útočit. 2. prapor dostal úkol překročit Ondavu, ovládnout opevněnou výšinu Kaštielik a pokračovat dále na západ. Průběh boje popsal Oldřich Kvapil: *„Řeka byla rozvodněná a rozlité do šířky. Hloubka mohla být čtyřicet centimetrů, ale také přes dva metry. Nepřítel ji měl plně pod kontrolou. Nebylo možné nic ověřit ani připravit prámy nebo lávky, měli být útok překvapivý. Dělostřelectvo zůstalo kvůli rozbitým cestám a zničeným mostům vzadu. Útok mohl podpořit jen pětiminutový dělostřelecký přepad kanónových houfnic 152 mm, které mohly střílet na vzdálenost přes sedmáct kilometrů. Velitel praporu proto rozhodl, že jednotky vyrazí ihned, jakmile uslyší výstřely z děl. Kulometná rota měla těžkými kulomety útočící jednotky přestřelovat. Než houfnice zastavily palbu, překročily všechny jednotky praporu řeku a přecházely do zteče. Nepřítel byl dokonale překvapen. Necelé dvě čety ovládly část postavení v nejnižší části výšiny. Záloha nepřítele je však vytlačila zpět pod svah. Po neúspěšné druhé zteči se naše jednotky zachytily na prudkém východním svahu kóty pod prvním nepřátelským zákopem. Protivníci byli od sebe vzdáleni jen několik desítek metrů a při tom na sebe neviděli. Nepřítele v prvním zákopu měli pod kontrolou naši kulometníci. Jednotky na západním břehu mohly být zásobovány jen v noci.“*

1. prosince přišel rozkaz k přechodu do obrany na východním břehu Ondavy. Předmostí bylo opuštěno v noci. Velitel praporu nařídil připravit v lese pro promáčené vojáky velké salaše, dostatek dřeva a vydatnou stravu bez ohledu na normy.

Situace na Ondavě se stabilizovala do konce roku 1944. 2. prapor zaujal obranu severozápadně Svidníku. Boj s nepřítelem se omezil na vysílání průzkumných hlídek ke kontrole dotyku a obranných postavení nepřítele. Velitelské stanoviště praporu bylo ve sklepní místnosti školy v Nižné Jedľové. Na oslavu prvního Silvestra na osvobozeném území pozval štábní kapitán Knop několik důstojníků a vojáků od jednotek. Do hovoru se také zapojil důstojník týlu s tím, že v týlu je to mnohem horší než na frontě. Jsou neustále bombardováni letectvem a dělostřelecké granáty padají tak blízko a tak často u jejich skladu, že si jich ani nevšímají. Špkt. Knop mrkl na por. Steinera. Ten se vytratil ven, svázal tři protitankové granáty a hodil je pod sklepní okno. Detonace otřásla celou budovou a někdo uvnitř zhasl petrolejku. Když rozsvítili, všichni seděli za stolem, jen týlový důstojník byl vklíněný pod nízkou postel.

NASAZENÍ V POLSKU

K výrazné změně došlo 3. ledna 1945. 2. prapor dostal úkol vystřídat pluk Rudé armády od hraničního hřebenu Východních Karpat na sever, tedy na polském území. Počasí bylo mrazivé s častými vánicemi a sněhovými bouřemi, které přinesly vysokou sněhovou pokrývkou. Orientace i pohyb v terénu tím byly značně ztíženy. 12. ledna začala hlavní sovětská ofenziva v Polsku na Berlín. Záhy se připojily i československé jednotky. 2. prapor postupoval přes nepříznivé povětrnostní podmínky, zaminované osady a bez dělostřelecké podpory rychle. 19. ledna obsadil slovenskou osadu Becherov v týlu nepřátelské obrany. Velitel brigády vyslovil „*velitelský dík a pochvalné uznání veliteli 2. polního praporu a všem jeho příslušníkům, že rychlým a energickým postupem po severní hranici brigády byl nepřítel napaden do boku v prostoru Becherov a Komloš a tím bylo dosaženo předčasného ústupu nepřítele z obranných postavení východně Zborova a umožněno 3. pol. praporu v nejkratší době jeho dobytí za ceny malých ztrát.*“

OSVOBOZOVÁNÍ SLOVENSKA

1. čs. armádní sbor byl v tuto chvíli převelen z podřízenosti 1. gardové armády do podřízenosti 18. armádě, útočící na Slovensku. První překážkou bylo silně opevněné Branisko. 2. prapor byl hned druhý den střetnutí vystřídán praporem samopalníků a dostal úkol obejít Branisko zprava. Pod svahy Braniska stačil odrazit protiútok německých lyžařů a zastaven byl nepřátelskou obranou až u Slavkova. 25. ledna v noci přerušil pronásledování v osadě Torysky. V útoku pokračoval ráno jižními svahy Levočských vrchů. Jeho postup zdržovala minová pole, dělostřelecké přepady, zničené mosty a můstky a záseky v lese. A k tomu hluboký sníh a dvacetistupňový mráz. Přesto prapor obsadil 28. ledna ve 4 hodiny ráno Kežmarok. Po krátkém odpočinku pokračoval odpoledne v útoku. S nepřítelem se střetl 30. ledna ve Východné a večer obsadil Važec. Škpt. Knop zůstal se zápallem plíc ve Východné. Po uzdravení se už ke svému praporu nevrátil. Byl ustanoven do funkce zástupce velitele 1. čs. brigády a funkci převzal 5. února.

Již 13. února řídil v nové funkci úspěšný průzkum u mlýna Vitališovce u Liptovského Mikuláše. Cituji z válečného deníku 1. čs. brigády: „*Během noci průzkum do prostoru Vitališovce, při němž výpadové skupině 2. praporu podařilo se vzít zajatce, příslušníka 83. ženijního praporu, přiděleného 3. horské divizi. Část výpadové skupiny obešla nepřítele v prostoru VITALIŠOVCE ze severu. Ve mlýně bylo asi 15 Němců, kteří kladli tuhý odpor. Skupina ppor. Štefika vtrhla do mlýna a v boji muže proti muži pobila asi 10 Němců. Výpadovou akci řídil zástupce velitele brigády škpt. Knop.*“

Účastník akce, tehdy por. Hunda, ji po válce vylíčil takto: „*Způsob provedení akce měl být následující: 2. skupina měla provést výpad na postavení nepřítele na výšince 748 a přinutit ho k ústupu. Mezi tím měly 1. a 3. skupina obejít postavení nepřítele na uvedené výšince, zatarasit mu ústupovou cestu a pokusit se získat za-*

jatce. Akce byla zahájena ve 21,30 hodin 12. února. Já jsem postupoval s 2. skupinou. Po přechodu říčky Smrečanky zaměřila skupina na sever a postupovala na jižních svazích na kótu 748. Když jsme se přiblížili k náhorní planině kóty, nepřítel skupinu zpozoroval a okamžitě na ni zahájil kulometnou palbu. Vyžádal jsem si proto minometný přepad výšiny. Přijal jsem boj i přesto, že se nepřítel houževnatě bránil, přinutili jsme ho k ústupu směrem ke skupinám č. 1 a 3. Ty prchající fašisty svou palbou rozprášily. Vojínu Janu Kocianovi se podařilo jednoho z nich zajmout.“

23. února byl škpt. Knop určen do funkce zástupce velitele 3. brigády, která operovala na úpatí Západních Tater a následující den byl povýšen do hodnosti majora. Jednotky 3. brigády nočním útokem 30. března obsadily podtatranské výšiny a vyřadily tak z provozu pozorovatelný německého dělostřelectva. Přes silné protiútoky 3. brigáda výšiny udržela, 4. dubna prolomila nepřátelskou obranu a 5. dubna obsadila Ružomberok. Mjr. Knop prošel s 3. brigádou až na Malou Fatru. Více podrobností o jeho činnosti u 3. brigády se nedochovalo.

PO VÁLCE

Na frontě Josef Knop charakterově i odborně vyzrál jako voják i jako člověk. Vrátil se domů jako muž, který ví, co chce a který nemění své názory podle momentální situace. Oldřich Kvapil o něm v knize Bouře v Karpatech napsal: *„Klidný, náročný velitel s vysoce vyvinutým smyslem pro čestné a otevřené jednání. Téměř nikdy nepoužíval frontového slovníku, vždy byl velmi slušný. Když už mu někdy ujel jazyk, tedy tak nějak uvážlivě. Svými nekompromisními postoji ve všech situacích, uměním pochopit potřeby velitelů a jednotek, uvážlivým velením si získal velkou autoritu u všech podřízených. Stejně jako svým přísloušným klidem a osobní statečností. Když bylo několikrát v bojích o kótu 534 horko i nám ve štábu, klidně vzal samopal a odrážel spolu s námi útok nepřítele.“*

Rozkazem MNO z 19. dubna 1945 bylo zřízeno Vojenské oblastní velitelství Morava. Z Malé Fatry k němu byl povolán i major Knop a svoji činnost velitelství oficiálně zahájilo v Břeclavi. Na osvobozeném území provádělo mobilizaci, zřizovalo výcviková střediska a určovalo vojenské velitele okresů. 19. května se jako Velitelství oblasti 3 přesunulo do Brna. Od 19. května podplukovník Knop potom vystřídal několik posádek. Od 15. října 1945 do 15. srpna 1946 studoval třetí ročník Vysoké školy válečné v Praze. Po ukončení školy byl přednostou 1. oddělení na štábu Velitelství oblasti 2 v Táboře. Opět mu velel divizní generál Satorie.

ZALOŽENÍ RODINY

Josef Knop a na něho čekající Ludmila Knopová se po dlouhých pěti a půl letech šťastně setkali. Pro důstojníka nezbytné prověření státní spolehlivosti rodičů snoubenky vyznělo kladně. Tak si 15. prosince 1945 mohli říci ANO na další cestu životem. Do roka přivedli na svět dceru Yvonu a s ní přišly na pořad dne běžné

rodičovské starosti. Zprvu mladé rodině pomohly velmi přátelské vztahy frontových spolubojovníků, které se po válce prohloubily. Josef Knop byl starostlivým otcem. Leč pro rodinu udělal novopečený plukovník generálního štábu nejvíc tím, že se prakticky vzdal slibné vojenské kariéry. Na vlastní žádost byl dnem 1. října 1947 určen velitelem pěšího praporu 42 v Žamberku. Jeho hodnosti a kvalitám tato funkce zdaleka neodpovídala.

ODSOUZENÍ

Josefa Knopa však již od léta 1946 tajně sledovaly orgány ministerstva vnitra pro podezření ze styků s protičeskoslovenským odbojem v zahraničí. Přestože se podezření nepotvrdilo, Bedřich Reicin jeho složku ponechal a v roce 1948 znovu nařídil jeho sledování. Josef Knop totiž zůstal takový, jaký byl na frontě. Přímý a názorově pevný. Trval na nepolitičnosti armády a tudíž nepodporoval stranickou práci podřízených včetně osvětových důstojníků. Po zkušenostech z východní fronty, kde Rusínů se zkušenostmi z gulagů zůstávalo i ve sboru ještě dost, nemohl souhlasit se změnou politického systému a nijak se tím netajil.

Rozhodující lavinu spustila zpráva osvětového důstojníka praporu štábního kapitána Rejenta na semináři oblastní správy vojenské osvěty oblasti 1. Podle ní *„se v kasárnách setkával s podplukovníkem Dudou, propuštěným po únoru z politických důvodů, nebyly vyvěšeny státní vlajky při volbě Klementa Gottwalda prezidentem, k 28. říjnu prohlásil, že „politika do armády nepatří“, 19. března 1949 ve 4 hodiny ráno gážísté (vojáci z povolání) odstranili obraz prezidenta Gottwalda a zpívali „červený – bílý – to se mi líbí“. Účastnil se politických plesů, neúčastnil se státně důležitých podniků veřejnosti, trpěl nemírné pití gážístů ve služební době. Spolu s majorem Horákem kladl překážky politicko-výchovné činnosti“*. Předseda odborů patronátní továrny prý řekl veliteli divize: *„Domnívám se, že tam v kasárnách není všechno v pořádku. Mám tam švagra. Takový to byl uvědomělý, přesvědčený soudruh – teď co je pucákem velitele, žasnu, jak změnil své názory.“* A škpt. Rejent ještě přidal třídní původ – syn velkořezníka a manželka sestra vedoucího fašistické mládeže. Náčelník správy výchovy a osvěty vyhodnotil situaci v posádce Žamberk jako kritickou – *„jde o řešení třídně-politického boje“* a zprávu poslal na ministerstvo. Situaci plk. Knopa velmi nepříznivě ovlivnily i stížnosti žamberských závodů a okresních orgánů.

1. dubna 1949 mu velitel divize udělil zvláštní dovolenou ze služebních důvodů a 25. července byl zatčen. Jen bylo třeba politický postoj doplnit trestným činem. Výslechy v pověstném „domečku“ tento úkol splnily úspěšně a rychle. Josef Knop nakonec přiznal zapojení do protistátní skupiny, vedené podplukovníkem Dudou, před propuštěním ze služby Knopovým zástupcem. Odmítl jen výpověď, která by mohla být použita proti spolubojovníkům ze zahraniční armády. Paní Ludmila Řičicová-Uhlířová, před zatčením zaměstnaná na oddělení gen. Reicina,

mi v roce 1990 napsala, že výslechové protokoly, vynucené s použitím násilí, si ponechávalo 5. oddělení a pro soud se upravovaly.

12. srpna bylo vzneseno trestní oznámení a 31. srpna podala Státní prokuratura návrh na zavedení přípravného vyšetřování. Jako vedoucí skupiny byl souzen podplukovník ve výslužbě Duda, který byl pro konstrukci obvinění vhodný kvůli aktivnímu členství v lidové straně, spojení s dříve vyšetřovanými faráři a propuštění z armády ihned po únoru 1948. Mimo plukovníka Josefa Knopa s ním bylo souzeno sedm důstojníků, jeden lékař a dva civilisté.

Soud se konal ve dnech 12. až 14. prosince 1949, když režisérům něco nevyšlo. Původně plánované veřejné přelíčení o čtyři dny dříve v Žamberku, kde již byl objednan sál a ubytování pro účastníky soudu, bylo na poslední chvíli změněno na neveřejné v Praze. A Josefu Knopovi původně navržený trest smrti byl změněn na doživotní žalář. Na čtvrté výročí svatby mohl jen vzpomínat v prvním den „řádného“ vězení! Na základě rozsudku Státního soudu byl degradován na vojína a byl mu zabaven majetek včetně ještě nesplaceného osobního auta. Manželka musela do 14 dnů vyklidit byt. Podle posádky byl pro ni byt nadměrný, pro město byla státně nespolehlivá.

VĚZENÍ

Z věznice Státního soudu byl předán do věznice Bory u Plzně. Protože se do jedné knihy dostalo nepravdivé tvrzení, že byl Josef Knop i v jáchymovských dolech, uvádím přehled věznic, kterými skutečně prošel: od 25. 7. do 22. 12. 1949 Praha, do 4. 10. 1950 Plzeň Bory, do 29. 2. 1952 vojenská trestnice Opava, do 8. 12. 1960 Leopoldov, do 9. 5. 1962 Valdice, odkud byl na základě amnestie propuštěn. V Leopoldově byl tvrdý režim a nedostatečná strava. Trest jeden měsíc zaražených výhod znamenal zákaz dopisů a návštěv. Nevyhnul se mu ani Josef Knop. Byl přistižen na jiné cele, na vycházce se bavil s jiným vězněm, špatně zdrazil příslušníka vězeňské stráže, na dílně kouřil nebo loupal pecky z meruněk. Okusil i samovazbu a tvrdé lože za nenastoupení na směnu nebo za účast na vzpouře.

Poměry v Leopoldově popsal Miroslav Kácha: *„Byli jsme zavřeni stále na samotkách, žádné vycházky nebyly, nedostatek vzduchu – okna byla stále zavřená, v parném létě jen ráno a večer se směla otevřít na pět minut. Museli jsme drhnout několikrát denně podlahu pískem, většinou bez vody, leštit plechová umyvadla cihlovým prachem, stovky dřepů denně i v noci, často až do padnutí, stále řev a nadávky dozorců, vyhrožování tady zdechnete, odsud vás vynesou nohama napřed apod. A hlavně hrozný hlad.“*

Na dvě veselejší příhody z vězení si vzpomněl Antonín Špaček. *„Do vězení se s námi dostali i dva sedmdesátiletí generálové. Když nás stěhovali do Opavy, defilovali jsme před bachařem. Každý před ním musel uctivě smeknout čepici. Pro-*

tože jsme v papírové krabici zároveň nesli svoje svršky, jeden z generálů to vše nezvládl. Dostal facku, až upadl. Plk. Knop byl urostlé postavy. Když to uviděl, dal si krabici v podpaždí a šel s druhou rukou napřaženou. Samozřejmě nepozdravil. Exekuce se však nekonala – bachař raději ustoupil až ke zdi.“

„V Opavě jsme mezi sebou měli jednoho vyžírku a ulevváka. Když se opět jednou místo úklidu slunil před budovou, chtěl ho Josef potrestat. Vzal kbelík s vodou, že ho polije. Přes zamřížované okno se však netrefil a sprchu dostal bachař. Bylo zle. Šlo o to, zda budu potrestán já nebo můj jmenovec. Josef se ale zachoval férově – přiznal se. Toho ulevváka se mu ale nakonec podařilo z cely dostat. Domluvil se se saniťákem a do přilepšení z balíku mu dali projímadlo. Než se dotyčný vrátil z léčení, bylo jeho místo v cele obsazeno jiným spoluvězněm“.

Soudní spis Or I 1248/49 obsahuje více než deset soudních rozsudků, odmítajících žádosti o milost, přezkoumání rozsudku nebo obnovu řízení, podaných příbuznými nebo odsouzeným v rozmezí let 1954 – 1966. V září 1958 dostala manželka dopis, že kdo podal zcela bezvýsledný návrh na obnovu řízení, je povinen nahradit státu 50 Kčs. Dokonce i dcera byla nakonec – po okupaci „spřátelenými vojsky“ – nucena stáhnout žádost o rehabilitaci otce, podanou roku 1968. V soudním spise je dopis generála Kvapila, který napsal 24. března 1971 Ludmile Knopové: „... Vaší dceři můžete klidně říci, že je pravdou, a to pravdou historickou, že její otec velel v dukelských bojích útvaru, druhému samostatnému praporu první samostatné československé brigády, který 6. října 1944 první vstoupil z vojsk našeho sboru ve Svídnickém sedle na půdu vlasti. A historickou skutečností dále je to, že právě tento útvar ne jednou, ale několikrát v bojích vykrvácel, ale přesto výtečně plnil úkoly. Dobyl trigonometr 534 u Dukly. Dobyl trigonometr 694 Hyrovu horu. První překročil státní hranici. Řadu dní zůstal v boji jako jediný útvar první brigády. Jeho bojová cesta snese kritiku historie – stejně jako činnost tehdejšího velitele, škpt. Knopa, Vašeho manžela. To jsou historická fakta, která nelze měnit ...“

PROPUŠTĚNÍ Z VĚZENÍ

Manželka Ludmila Knopová nebyla postižena jen zabavením majetku a vystěhováním z bytu. Nesměla studovat na vysoké škole, jako lékárnice měla přístup k jedům, má zavřeného muže a tak je pro veřejnost nebezpečná. V roce 1958 proto musela do tří dnů odejít z lékárny. Když dcera končila základní školu s výbornými známkami, dostala matka ultimatum: pokud chce, aby dcera mohla studovat dál, musí se s manželem rozvést. Jinak půjde dcera za matkou do továrny. Co v takovém případě rodičům zbývá? V roce 1961 se manželé Knopovi rozvedli. 9. května 1962 byl Josef Knop na základě amnestie z vězení propuštěn. Po 16 letech odloučení se rodina může opět sejit. Dcera uvidí otce po prvé v životě. V roce 1991 napsala tuto vzpomínku:

„10. května 1962 jsem byla s matkou pozvána k strýci Felixovi – vrátil se otec. Čekal nás otec-vězeň, ve vězeňských šatech a v nepopsatelných vězeňských botách. Právě ty boty se staly mou celoživotní noční můrou, symbolem lidského utrpení a ponížení. Čekal tam otec a v očích měl nesmělou radost a očekávání. Čekala na něj narušená pouta s rozvedenou manželkou a dcera, kterou neznal a která neznala jeho.

Těžká adaptace. Pro mne tři roky hledání, tři roky nejistého a rozpačitého vztahu. Sblížili jsme se teprve v roce 1965, kdy jsem po maturitě brigádničila šest týdnů u geologického průzkumu v Zábřezu na Moravě. Pracovala jsem přímo s tátou, trávila jsem s ním denně mnoho hodin. Teprve tehdy mezi námi vznikla přirozená vazba otec – dcera. Vazba možná daleko těsnější právě proto, že k ní vedla tak obtížná cesta, že byla náhradou za všechny roky, o které jsme byli připraveni. Začala jsem si vážit svého táty pro jeho přístup k práci. Byl přesný až puntičkářský, nesnášel lajdáctví. Kompas a dělostřelecké pravítko – to byly tenkrát jeho zbraně. Možná tím někomu připadal jako přežitek z první republiky. Já jsem ho za to měla ráda. Vážila jsem si ho i pro jeho schopnost chovat se naprosto normálně i po tak nenormálním životě. Dokázal se smát, nikdy se nelitoval, na nic si nestěžoval. Občas si zavzpomínal a „zaválčil“ s kluky študáky nad sklenicí piva v zahradní hospodě. Zdál se mi vyrovnaný a spokojený.

Tehdy v Zábřezu ho navštívili pánové od StB. Otec se naivně domníval – já také – že po rezolutním odmítnutí jakékoliv „spolupráce“ je to návštěva první a poslední. Nebo své obavy přede mnou zatajil. Jak vyplývá ze svědectví pana Jurčí, poslední návštěva to nebyla.“

PSANCEM AŽ DO SMRTI

Po propuštění z vězení bydlel Josef Knop u svého bratra Karla. Po čase mu připadá, že je zde na obtíž. Stěhuje se tedy k bývalé ženě. Byt je pro čtyři osoby malý, nikdo nemá soukromí a dlouhé odloučení rodinným vztahům také neprospělo. Bratr Karel mu tedy sehnal podnájem a Josef navštěvuje bývalou rodinu i rodiny svých sourozenců v nedělích a ve svátcích.

Do zaměstnání nastoupil jako závozník v ČSAD Žamberk. Řidiči si ho s oblibou brali na dálkové jízdy pro jeho zodpovědný přístup k práci. Ta je však fyzicky namáhavá a jeho zdravotnímu stavu nevyhovující. Proto ještě v roce 1962 změnil zaměstnání. Práce u geologického průzkumu Jáchymovských dolů pro něho byla vhodnější a při vytyčování topografické sítě pro provádění průzkumu mohl využít i svých vojenských znalostí. Začátkem roku 1966 se zdravotní stav Josefa Knopa prudce zhoršil. Na prosbu Josefových přátel mu generál Svoboda zařídil přijetí do Ústřední vojenské nemocnice v Praze. Bohužel pozvání přišlo pozdě. Vojín Josef Knop zemřel v nemocnici v Ústí nad Orlicí 1. dubna 1966 ve věku 57 let.

POSMRTNÁ REHABILITACE

Rehabilitovat Josefa Knopa se podařilo až v roce 1991. Soudní rehabilitaci provedl Vyšší vojenský soud Tábor 6. března. 25. dubna vrátil ministr obrany Josefu Knopovi hodnost plukovníka a 8. května mu prezident ČSFR propůjčil in memoriam Řád M. R. Štefánika III. třídy. Dnem 10. prosince 1991 jej prezident ČSFR jmenoval do hodnosti generálmajora in memoriam. V Žamberku bylo 7. května 1992 přejmenováno Bublovo náměstí na Náměstí generála Knopa a 23. dubna 2005 byla na památníku obětem II. světové války odhalena Pamětní deska generálu Knopovi.

VYZNAMENÁNÍ:

Československý válečný kříž 1939 – pětkrát

Pamětní medaile se štítkem F-VB

Pamětní medaile se štítkem SSSR

Řád Suvorova III. stupně

Řád Slovenského národného povstání II. třídy

Francouzský bronzový válečný kříž – dvakrát

Polský stříbrný kříž řádu Virtuti Militari

Rumunský válečný kříž pro důstojníky řádu Virtute Militara

Řád Milána Rastislava Štefánika III. stupně in memoriam

BIBLIOGRAFIE

Svědiroh, Pavel: Josef Knop – důstojník, na něhož jsme měli zapomenout

Svědiroh, Pavel: Josef Knop – generál in memoriam

Svědiroh, Pavel: Občané Žamberka ve světových válkách

Kvapil, Oldřich: Bouře v Karpatech

Kvapil, Oldřich: Návrat z Bouře

Steiner, Arnošt, Drebot, J.: Za cenu života

Autor: Pavel Svědiroh

Napsáno pro web www.dukla1944.com.